

ressò mont-roigenc

EL TRÀGIC HEROISME DEL CAMBRILENC ESTEVE ROM PIQUÉ, DAVANT DE LA COSTA DE MONT-ROIG, EN EL TEMPORAL DE MAR DE 1911

Martí Rom
www.martirom.cat

01-04-2023

Qui era Esteve Rom Piqué?

El matrimoni Llorenç Rom Pomés (de Vilanova d'Escornalbou) i Maria Nolla (de Mont-roig) es va establir a Cambrils. El 1794 varen tenir a Cambrils una filla: Matilde Rom Nolla.

Llorenç Rom Pomés era moliner com el seu pare, Josep Rom Toda i el seu avi, el mallorquí Bartomeu Rom Ramis. Aquest és l'origen al Baix Camp de la nissaga dels Rom que s'estendrà a Vilanova d'Escornalbou, Mont-roig, Cambrils, Montbrió, Reus, Tarragona...

Aquell matrimoni van tenir, entre d'altres fills, l'Antoni Rom Nolla (1808), mariner. Aquest serà el primer mariner (pescador) d'aquesta nissaga. A la seva llarga descendència gairebé tots ho serien. Es va casar amb Maria Alimbau Pintaluba i van tenir, entre d'altres fills, l'Antoni Rom Alimbau (1836). Aquest, s'havia casat amb Rosa Piqué Solé i van tenir, entre d'altres fills, l'Esteve Rom Piqué (1870) que es va casar amb Casiana Papió Ferrando (1873) i van tenir 5 fills: Artur (1898), Esteve (1900), Josep (1902), Aurora (1903) i Àngel Rom Papió (1909).

Aquest Esteve Rom Piqué, que va néixer a Cambrils el 1870, seria l'heroi de la maleïda llevantada del 1911.

La nit del dimarts 31 de gener a l'1 de febrer de 1911 fou terriblement tràgica pels mariners de la costa catalana que s'endinsaren mar endins, com cada dia, a cercar la manera de poder sobreviure econòmicament. Cercaven sobreviure i alguns hi van trobar la mort. "La mar et dona i la mar et pren". Inesperadament es va girar una enorme i dantesca llevantada¹, que va durar tota la nit i l'endemà, que s'endugué i va fer bolcar en molts casos aquelles barques de vela llatina de l'època. Les fonts diuen que van morir 85 mariners: 28 de Barcelona (la majoria de la Barceloneta), 11 de Badalona, 9 de Vilassar de Mar, 8 de Caldetes d'Estrac, 6 de Tarragona i 15 de Cambrils. Un d'aquests fou Esteve Rom Piqué. La seva mort fou molt comentada a la premsa per la manera com es va produir.

Algunes barques de Torredembarra i Tarragona van intentar cercar refugi al port de Tarragona; les que no ho varen aconseguir es van esbocinar contra el cap de Salou. Les que el sobrepassaren i les de Cambrils sovint foren arrossegades cap a l'Hospitalet de

---

¹ El vent de llevant acostuma a presentar-se a l'hivern i es de llarga durada.

l'Infant i l'Ametlla de Mar. Les de "La Cala"² (de l'Ametlla) no havien sortir doncs el dijous dia 2 era la Candelera, la Festa Major. El temporal va continuar cap a Castelló i València. De Peníscola varen morir 27 mariners i de Sagunt 22; al País Valencià foren 56. La serenor no va arribar fins la nit del 2 de febrer. Durant prou dies la mar anava duent a les platges cadàvers de mariners. De Cambrils fou d'on es van perdre més barques: cinc. Aleshores, a la costa catalana, sols tenien port Palamós, Barcelona i Tarragona. No n'hi havia d'altres on poder refugiar-s'hi, si tenien alguna possibilitat.

“La nit avançava, negra, horrible. La mar s’anava embravint, muntanyes d’aigua queien sobre les barques que no havien pogut arribar a terra. Els pescadors, que tan tenaçment lluitaven contra la fúria dels elements, van creure que estaven a una distància oportuna de la costa per poder ancorar, però s’enganyaven. Després d’una estona... tenien els cables trencats i les àncores perdudes. Més de quatre hores estigueren a mercè de l’huracà, com joguines a les ones. Enmig de la confusió terrible, atabalats, molts pescadors van resoldre tirar-se a la mar per arribar a terra nedant i demanar auxili. Alguns finiren; d’altres arribaren extenuats i tremolant de fred. N’hi hagué alguns que no es volgueren separar de les seves barques i aguantaren la força del vent i de la tempesta fins que les tirà contra les roques i les destrossà totalment. L’endemà al matí, l’aspecte que oferien les platges de Cambrils fins a Miramar (Mont-roig)... era desconsolador...”³. Exactament la zona de major incidència fou entre el barranc de Rifà al riu de Llastres, que fa partió entre els termes municipals de Mont-roig i l’Hospitalet de l’Infant (Vandellós). O sigui: els fets van passar a la costa de Mont-roig. El poble, terra endins no va viure, en un primer moment, aquella tragèdia.

Era molt diferent intentar treure l’aigua d’un sardinal, que feia de sis a vuit metres, que d’un bou de deu a setze metres. A més, les barques eren de vela llatina i sols tenien l’alternativa dels remes per navegar.

“En adonar-se el poble (Cambrils) del perill que corria la gent del mar, sortiren platges enllà per donar-los auxili. Focs i llumeneres foren encesos per si els servia d’orientació en la nit fosca i brava. Alguns sortiren nus, però amb vida. D’altres morts de fred sucumbiren en aquella nit trista i tempestuosa...”⁴. Un d’ells era Esteve Rom Piqué.

L’Esteve Rom Piqué anava en una barca de Joan Font Font (“Flaire”), el “Dos de Mayo”, el besavi de Joan Font Fortuny, el meu acollidor interlocutor, mariner jubilat de Cambrils. “Estaven mar endins de Rifà i amb mar del sud i vent de llevant, de l’est⁵, les dues barques van bolcar i van quedar els mariners a sota... Els altres van agafar-se a on van poder. Les barques no es varen enfonsar, eren de vela, no duïen motor, no hi havia el pes suficient per enfonsar-se...”.

² Sembla que l’anomenen així perquè el poble neix en una cala. “Cala”: “Entrada que fa la mar en una costa i que és redossosa i apta per varar-hi embarcacions petites”. “Diccionari català-valencià-balear”, dit “Alcover-Moll”.

³ “Quaranta anys d’estampes cambrilenques” de Josep Salceda Castells (Edicions El Mèdol, 1998), pàg. 264.

⁴ “El llarg camí d’un poble. Cròniques cambrilenques” de Josep Vidal Mas (Edicions de l’Ajuntament de Cambrils, 1990), pàg. 48.

⁵ Els mariners de Cambrils tant anomenen “llevant” a aquest vent de l’est com l’espai de la mar que queda a la dreta, mirant de la mar cap a terra, encara que no faci aquest vent. Cap a Tarragona.

“L’Esteve Rom Piqué va lligar una sirga⁶ a la barca i nedant la va treure fins arribar a la platja. Allí la va lligar a un pi...”. Ara a la platja de Rifà, a la dreta d’ou rau a la mar el barranc de Rifà, encara queden alguns majestuosos pins. En el meu record, als anys seixanta, deuien triplicar els existents actualment. “La barca va acabar fent cap a la platja. Aquella sirga va impedir que la mar se l’endugué cap endins. Quan aquells mariners van arribar van trobar a Esteve Rom Piqué mort d’hipotèrmia. Era ple hivern... Probablement molts dels altres morts d’aquell dia, també ho foren per fred”. El seu tràgic gest heroic va permetre salvar la vida dels seus companys. Tenia quaranta anys. I com hem vist, deixava vídua, Casiana Papió Ferrando, i quatre fills: Artur, Esteve, Josep i Àngel Rom Papió.

La premsa de l’època se’n va fer ressò: “Entre las barcas de pesca de Cambrils que se perdieron, había una que llevaba a bordo tres náufragos. De éstos sucumbieron dos, además de toda la tripulación de la embarcación que les prestó auxilio. Cuenta el superviviente que un tripulante se echó al agua para llevar un cabo a la playa, con el propósito, desde allí, arrastrar la embarcación. Tan valiente pescador ganó tierra, efectivamente, pero allí encontró la muerte aterrado de frío... Añádase que muchas veces había dicho a su esposa que no temiera por su vida, pues si naufragaba algún día llegaría a tierra nadando”⁷. Ho explicava un d’aquells tres naufragats d’una barca de Barcelona que deia que havien recollit les barques del “Flaire”. Aquesta crònica periodística, segons em remarca Joan Font Fortuny (“Flaire”) no és del tot correcte. La barca que va socórrer a aquests tres naufragats no era aquella del “Dos de Mayo” del seu besavi. El naufragat supervivent explica l’episodi d’Esteve Rom Piqué com si fos del mateix vaixell que el van recollir, però no és així. Són dos successos diferents. He deixat aquesta crònica tal com es va publicar perquè, globalment, transmet amb versemblança uns fets d’aquella tràgica nit.

“Un tripulante de una de las barcas, al ver que sus compañeros se habían estrellado en las rocas, se echó al mar con una cuerda atada a un brazo, pudiendo enfilear las rocas de la costa y llegar a un sitio, donde ató la cuerda al tronco de un pino. Por aquella cuerda pudieron izarse varios náufragos, que así lograron salvar la vida. Al llegar arriba, donde estaba la cuerda atada, se encontraron muerto de frío y cansancio al que había sido su salvador”⁸.

Com fou possible aquell extraordinari i desmesurat temporal? Joan Font Fortuny (“Flaire”) m’explica resumidament: “normalment, en el 99% dels cops, després del migjorn entra el mestral, i aquella vegada sorprenentment va entrar el llevat. Hi ha la

---

⁶ “Corda llarga per estirar un bastiment des de terra. Ja no s’usa; abans s’utilitzava per costejar en temps de poc vent o de manca de combustible. Els homes saltaven a terra i des d’allí anaven estirant el bastiment. Dalt del bastiment solien deixar-hi el xiquet pel seu menor pes i la seva menor força”. “El vocabulari dels pescadors de Cambrils” de Josep Lluís Savall Rom (Associació d’Estudis Reusencs, 1991), pàg. 62. En Gerard Martí Estrada, director del “Museu Molí de les tres eres”, em comenta que ha anaven pescant des dels volts de Rifà fins a Cambrils.

Un, recorda l’entranyable novel·la “Camí de sirga” de Santiago Moncada amb aquells llaüters riu Ebre amunt. Cap avall el llaüt navegava amb la força del riu.

⁷ “Diario de Reus”, del 8 de febrer de 1911.

⁸ “La Correspondencia de España”, del 7 de febrer de 1911.

dita: el llevant entra llepant, llepant. Vol dir que el vent de llevant entra poc a poc. El llevant és un dels vents més forts i temuts”⁹.

“Un anticicló molt potent situat al centre d’Europa va provocar l’entrada de depressions pel sud de la Península Ibérica. El recorregut del vent per la Mediterrània fou tan llarg que va generar mar de fons. A més, la formació d’una petita baixa ciclònica al nord del Maresme va reforçar el vent de llevant... La suma de grosses onades amb el fort vent va alterar de forma extraordinària l’estat de la mar...”¹⁰.

El migjorn és el vent del sud. A Catalunya no se’l considera bo ni per la pesca ni per la navegació. Com que és poc freqüent, sovint se’l confon amb els seus veïns, el xaloc (vent calent del sud-est) i llebeig¹¹ (vent càlid del sud-oest).

Joan Font Fortuny (“Flaire”): “Deien que el migjorn crema, però avui en dia no afecta gaire a les embarcacions. Procedeix de l’ull d’una borrasca i genera mar de fora, a vegades arriba la mar però no el vent (me n’adono que a vegades els mariners parlen d’un nom d’un vent per designar un indret de la mar, encara que no faci vent). El cap de Tortosa fa que la nostra costa estigui una mica a recer d’aquest fort mar; a Tarragona els hi arriba el doble i a Vilanova i la Geltrú el triple. Un migjorn fort genera molta mar. Com deia, normalment després del migjorn entra el mestral, que aplanava la mar; però si és una bona mestralada, a 3 o 4 milles endins genera molta mar”.

El mestral és un vent sec i furient del nord-oest. S’ho enduu tot mar endins. A Mont-roig l’anomenem “serè” perquè deixa el cel sense cap núvol, serè. Els banyistes o navegants inexperts o poc coneixedors d’aquesta mar nostra, sovint s’aventuren mar endins en dies de serè, troben que no és tan fort. Però no se n’adonen que no reben directament el serè, que aquest queda molt minvat per la pantalla que fan els arbres i les edificacions a prop de la platja¹². Van endinsant-se fins que, de cop, reben tot el serè que baixa per la vall de l’Ebre¹³.

“Flaire”: “Amb el mestral, en aquella època de vela llatina, que encara les barques no tenien motor, calia retornar aviat a Cambrils. Els mariners arribaven asclats¹⁴. Amb aquell llevant amb la mar de migjorn, d’aquell 31 de gener i 1 de febrer de 1911, les barques van intentar arribar a Cambrils o buscar recer a prop”.

---

⁹ “El vocabulari dels pescadors de Cambrils” de Josep Lluís Savall Rom (Associació d’Estudis Reusencs, 1991), pàg. 121.

¹⁰ Exposició “1911. Sobreviure a la tempesta” promoguda des de Cambrils i comissariada per Gerard Martí Estrada i Montserrat Flores Juanpere.

¹¹ A Cambrils no se l’anomena mai “garbí”. Aquest mot identifica l’espai de la mar que queda a l’esquerra mirant de la mar cap a terra. Cap al Delta de l’Ebre.

¹² Aquestes consideracions són fruit dels meus anys navegant per aquesta mar de Mont-roig amb un petit veler, un “Vaurien”. Aquest és vaixell francès dels anys cinquanta que es definia senzill per navegar i de poc cost (“vaut rien” vol dir “sense valor”). Té una eslora de 4,08 metres, un pes de 70 quilos i dues veles; la major té 7,60 mts² i el floc 2,90. Quan feia serè, a l’endinsar-se mar endins, tot d’una semblava com si haguessin obert una porta i rebies el serè en tota la seva impetuositat.

¹³ Tramuntana i mestral són vents del nord. La tramuntana colpeja els Pirineus pel País Basc francès. Aquests l’impedeixen continuar en la seva direcció i llisca avall sortint a la mar pel nord de l’Alt Empordà. Quan entra pel País Basc, per Sant Sebastià, es sent atret per la depressió, l’absència de vent que hi ha darrere els Pirineus, i gira cap a l’oest baixant per la vall de l’Ebre. És el “cierzo” (cerç) de l’Aragó, el mestral, a Catalunya, el “vent de dalt”. A Mont-roig se l’anomena “serè” perquè neteja l’atmosfera i li dona transparència. És un vent eixut.

¹⁴ Molt cansats.

Cap al migdia es va girar aquell canvi sobtat del vent, va entrar el migjorn sacsejant arravatadament la mar. Les barques, del bou i tresmall, que estaven més a prop de Cambrils van optar per retornar. Encara no hi havia el port. D'altres van intentar cercar redós a Rifà, a l'Olla de Rifà". Com deia Joan Font Fortuny ("Flaire"), l'experiència de tants anys feia creure que a continuació entraria el mestral.

"Flaire": "L'Olla de Rifà és aquella badia on la mar és neta, no hi ha algues, tot es sorra¹⁵. És un bon recer quan fa mestral o llevant. Allà hi ha aquella fortificació de la Guerra Civil". Els "nius de metralladores" que diem a Mont-roig.

Però, a mitjanit, un canvi de vent, un ferotge llevant, va fer estavellar el "Dos de Mayo" de Joan Font Font ("Flaire") contra les roques de Rifà. "En Punta Rifà... se estrellaron cuatro embarcaciones de pesca, pereciendo 15 tripulantes. Al lugar del siniestro acudieron el alcalde y los médicos de Cambrils y muchos vecinos llevando colchones, mantas, ropas y útiles para auxiliar a los supervivientes"¹⁶.

Les dues barques, "Dos de Mayo" i "Joaquín" del Joan Font Font ("Flaire"), de vela llatina¹⁷, feien la pesca del bou, d'arrossegament ("d'arrastró"). En deien "anar a la parella". Eren d'uns 10 a 16 metres d'eslora i a cadascuna hi anaven de quatre a vuit mariners, més el patró¹⁸.

A tocar del lloc on fa cap a la mar el barranc de Rifà, a uns dos-cents metres cap a Cambrils, al bell mig de la platja de la Pixerota, hi havia la "casilla de carrabiners" que vigilaven el contraban de tabac en aquell tram de costa. Algun testimoni de l'època explicava que, aquests, van intentar socórrer els mariners que arribaven a la platja. A la "casilla" també hi vivien les dones dels carrabiners. Als naufrags els duïen a la "casilla" per rebre l'escalf de les dones i fills. Probablement, també alguns dels pagesos de Mont-roig que tenien el mas o el tros en aquella contrada.

En el futur, i fins avui en dia, les barques de la descendència del Joan Font Font ("Flaire") anirien pintades de negre i blanc, en senyal de dol.

Per informacions recollides a la premsa consta que van morir: Esteve Rom Piqué (40 anys, casat), Francesc Grau Monné (55 anys, vidu), Marià Solé Planells (28 anys, casat), Josep Ferraté Fortuny (26 anys, casat), Miquel Paradís Llobet (15 anys), Calixt Pardo Morell (14 anys), Josep Vernet Budí (56 anys, casat), Josep Salvat Bassetas (48 anys, casat), Josep Font Font (27 anys, casat), Marià Piqué Folch (25 anys, solter), Joan Alterats Vallverdú (20 anys, solter), Frederic Pascual Alcaraz (18 anys), Celestí Guinart Font (17 anys), Eugeni Borràs Fortuny (13 anys) i Joan Casas Pujol (9 anys).

---

¹⁵ "Net": "Fons marí que no té ni algues, ni roques que puguin impedir la pesca". Glossari" de Josep Lluís Savall Rom del llibre "Barques i fogons. De Vinaròs a Calafell" de Gerard Vergés, Ramon Gomis i Josep Gual (Editorial El Mèdol, 1990), pàg. 100.

¹⁶ "La Correspondencia de Valencia" del 3 de febrer de 1911.

¹⁷ Les barques de motor no van arribar a Cambrils fins al 1928.

¹⁸ Les informacions generals d'aquest temporal les he tret de les publicades per l'exposició "1911. Sobreviure a la tempesta" promoguda des de Cambrils i comissariada per Gerard Martí Estrada i Montserrat Flores Juanpere.

Total¹⁹: 15 morts, 6 casats i 7 menors d'edat²⁰. Cal remarcar que, el darrer, sols tenia 9 anys. Em comentava Joan Font Fortuny (“Flaire”) que a les barques hi havia prou menors, “era la manera de que hi hagués un plat menys a taula a casa”. Aquests aprenents de mariner se’ls anomenava “xiquets”²¹.

El 18 de febrer es van fer els funerals a l’ermita de la Mare de Déu del Camí. Es van fer tres misses seguides per la gernació que s’hi va congregar. Un dels oficiants era Francesc Vidal i Barraquer, llavors vicari general de la diòcesi de Tarragona.

En aquella època el barri de Marina de Cambrils tenia 1.017 habitants, eren 234 famílies. Hi havia 306 homes, de 6 a 80 anys, que anaven a la mar. Gerard Martí Estrada, director del “Museu Molí de les tres eres” de Cambrils, em fa adonar que a la fotografia de la coberta²² del llibre “Cambrils desaparegut”, la majoria de les dones que s’hi veuen, un bon grapat, van vestides de negre. Em diu que la fotografia és d’un any o dos després de la tragèdia.

AMCAM. Fons Ajuntament de Cambrils. Cedida per Joan Torres. Cases del carrer Consolat (1911). Autor Marc Ribas

“En aquella tempesta de trist record, visqué una odissea o millor un miracle, un infant de pocs anys al que el seu pare veient la impossibilitat de salvar-se nedant, el deixà a la barca. Aquesta es tombà formant una cambra d’aire que preservà al noi d’ofegar-se.

¹⁹ Exposició “1911. Sobreviure a la tempesta”.

²⁰ Aleshores la majoria d’edat s’adquiria als 23 anys. El 1889 es va reduir la majoria d’edat de 25 a 23 anys.

²¹ “Noi que comença a anar a la mar... Cobrava menys, pel fet de no estar ensinistrat, i també començava fent unes feines específiques –normalment feines no compromeses...”. “El vocabulari dels pescadors de Cambrils” de Josep Lluís Savall Rom (Associació d’Estudis Reusencs, 1991), pàg. 88.

²² Està més ampliada a la pàgina 98. Llibre “Cambrils desaparegut” de Gerard Martí i Pedro Otiña (Editorial Efadós, 2021).

Després de mil aventures, sortí arrossegada per les ones la barca i l'infant. Quan aquest s'adonà que ja no era sondrollat per l'onatge, amb un aixol picà ben fort i la gent que donava auxili el sentiren i l'alliberaren de sota la barca. Mai més no tornà el noi a la mar...²³. Afegeix Joan Font Fortuny ("Flaire") que aquest xiquet²⁴ tenia uns deu anys i que era un avantpassat d'aquella coneguda botiga de pesca "Trempat" que hi havia fins fa poc al carrer Consolat de Mar núm. 22. La barca havia quedat "tombada a la sorra a l'alçada de la casa dels lladres"²⁵. Aquest indret era les ruïnes de Miramar²⁶, en el terme de Mont-roig, una mica més cap al sud del barranc de la Porquerola. Em comenta Joan Font Fortuny que en l'argot mariner a les ruïnes de Miramar se les coneix com "la Casa dels lladres". Una mica més cap a l'Hospitalet, a l'indret conegut com "Maria Cristina"²⁷ també hi havia una "casilla de carrabiners".

Les conseqüències de la tragèdia es prolongarien dies i dies. "Por los tripulantes de una barca pesquera de Cambrils, a las ocho de la mañana del sábado (día 18, quaranta-cinc dies després del temporal), fue hallado frente a la casilla de carabineros de Rifa, el cadáver de uno de los náufragos desaparecidos de dicha población. Ha podido ser identificado por la ropa y las iniciales de la misma"²⁸.

A la revista informativa de l'Arxiu Municipal de Cambrils, núm. 23 (febrer de 2011), s'hi reproduïx un informe oficial sobre les pèrdues econòmiques produïdes per la llevantada. És el "Informe emitido por los miembros de la Junta de Socorros de este puerto de Cambrils, sobre los daños del material de barcas en el temporal del 31 de enero de 1911". La data és del 14 de març de 1911. Està resumit en tres grans blocs: "Pérdidas de la casa Folch", "Casa Font", "Casa Fortuny" i "Informe de los calafates"²⁹. El segon correspon a l'avantpassat del meu informador, Joan Font Fortuny ("Flaire").

En un diari de l'època, publicat tres dies després de la data de l'informe anterior, també s'esmenta la quantificació de les pèrdues materials³⁰: "Parella de bou de Joan Font Font (a) Flaire, una de les barques totalment perduda y l'altra amb averies de consideració. Les dues els ormeigs totalment perduts, lo mateix que les veles que portaven noves de tres setmanes: 5.000 pessetes. Parella de bou de Josep Folch Garsullí. Els bucs completament perduts, però ha pogut salvar algun ormeig d'una de les barques: 5.000. Barca d'Antoni Fortuny Salvadó, totalment perduda amb els seus ormeigs. Barca y

²³ "El llarg camí d'un poble. Cròniques cambrienesques" de Josep Vidal Mas (Edicions de l'Ajuntament de Cambrils, 1990), pàg. 48.

²⁴ Joan Llobet Orts.

²⁵ Exposició "1911. Sobreviure a la tempesta".

²⁶ Ho esmenta Ferran Jové Hortonedà en el llibre "Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp" (Ajuntament de Mont-roig del Camp, 1999), pàg. 300.

²⁷ "Maria Cristina. Una antiga casilla de carrabiners que hi va haver a la vora de la platja, just a migjorn de l'Estany Salat entre la via del tren i la platja. La van tirar a terra ja fa molts anys i no en queda ni rastre..." del llibre "Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp" (Ajuntament de Mont-roig del Camp, 1999) de Ferran Jové Hortonedà, pàg. 318.

²⁸ "Diario de Tarragona" del 21 de març de 1911.

²⁹ La "Casa Folch" tenia dos embarcacions, el bou "Maria" i el "Pilar" (4.127,50 i 1.791 pessetes). La "Casa Font", el bou "Joaquín" (5.439 pessetes). La "Casa Fortuny", un bou (1.745 pessetes).

El "Informe de los calafates" diu: "Embarcación vieja de Juan Font – avería (1.500 pts), Embarcación nueva de Juan Font – avería (500 pts), Embarcación vieja de José Folch – perdida (750 pts), Embarcación nueva de José Folch – perdida (1.750 pts), Embarcación vieja de Antonio Fortuny – perdida (500 pts), Embarcación Baset – avería (125 pts), Embarcación Alterats (a) Noya (150 pts)". S'hi afegia: "Hay otras pérdidas de menor cuantía".

³⁰ "Relació valorada de les perdues y averies de barques y ormeigs de pesca ocasionades pel temporal de mar del 31 de janer". "El Poble Català", de Barcelona, del 17 de març de 1911.

ormeigs vells: 2.500. Perdues experimentades per les barques de Josep Font Aguiló (a) Gatell, Josep Sans Planas (a) Baset, Marian Alterats Solé, Josep Pijoan Mestre (a) Nuts, Josep Rom Sans (a) Pepis, Salvador Morell Capella (a) Callau, que han perdut el timó, l'art, malletes o han trencat l'arbre...: 5.000". Aquest Josep Rom Sans, és aquell "Vell Pepis" que hem vist en el capítol anterior. Era fill de Josep Rom Genovès i Teresa Sans Martí. Era dels "Rom de marca". El seu pare era germanastre d'Antoni Rom Alimbau. El pare d'ambdós era Antoni Rom Nolla. Els seus ascendents eren: Llorenç Rom Pomés, Llorenç Rom Toda i el moliner mallorquí Bartomeu Rom Ramis.

AMCAM. Fons Ajuntament de Cambrils. Torre del port de Cambrils (ca. 1908)

Un parell de mesos després de la llevantada, trobem a la premsa una "Relación nominal de las familias de los náufragos de esta villa (Cambrils), cuyas cantidades les han sido entregadas hoy día de la fecha (9 d'abril)"³¹. Eren els donatius que havia recaptat el "Círculo Liberal de Cambrils"³². El total de 634 pessetes es van lliurar a:

"Juan González, superviviente (7 pesetas).
 Manuel Guinar, por su hijo Celestino (33).
 Pedro Borrás, por su hijo Eugenio (33).
 Francisco Rovira, enfermo (20).
 Juan Llovet³³, superviviente (7).
 Magdalena Vallverdú, madre de J. Alterats (33).

³¹ "Diario de Tarragona" del 12 d'abril de 1911.

³² Aquesta subscripció estava encapçalada pel marquès de Marianao i el seu fill el marquès de Vilanova i la Geltrú amb 100 pessetes cadascú, i el Conde de Romanones amb 25. La relació complerta està en el mateix diari.

³³ Joan Llobet Orts, dit "Trempat", Aquell xiquet d'uns 10 anys que quedà sota una barca que va acabar sortint a les ruïnes de Miramar.

Francisco Paradís, por su hijo Miguel (33).
José Pardo, por su hijo Calixto (33).
Florencio Pascual, por su hijo Federico (33).
Dolores Pascual, por su marido M. Solé (33).
José Casas, por su hijo Juan (33).
Dolores Guasch, por su marido Julio Vernet³⁴ (33).
Elvira Cros, por su marido José Fons³⁵ (33).
Casiana Papió, por su marido Esteban Rom³⁶ (33).
Leonor Papió, por su marido José Ferraté (33).
Maria Folch, por su hijo Mariano Piqué (33).
Teresa Pujals, por su marido José Salvat (33).
José Grau, por su padre Francisco (33).
Pedro Ferraté, enfermo (15).
Juan Piqué, enfermo (20).
José Vernet, enfermo (70)”.

A més dels familiars d'aquells 15 morts hi ha 4 malalts i aquell “xiquet” supervivent.

El diari “El Poble Català”, de Barcelona, del 8 de maig de 1912, publicava una “Llista dels orfens que no havien complert els vint anys al ocorre el temporal de mar del 31 de janer de 1911”:

“Maria Vernet Guasch, nascuda 30 abril 1896, filla de Josep Vernet (Budí).
Secundina Font Cros, nascuda 3 d'agost de 1909, filla de Josep Font Font.
Maria Casas Pujol, nascuda 11 octubre 1886, germana impossibilitada de Joan Casas Pujol, amb qui vivia.
Salvador Olivé Morell, nascut 31 octubre 1898, germanastre esguerrat de Calixto Pardo Morell, amb qui vivia.
Josepa Ferrater Papió, nascuda 31 desembre 1908, filla de Josep Ferrater³⁷ Fortuny.
Salvador Vidal Falcó, nascut 11 abril 1907, criatura afillada pel naufrag mort Josep Ferrater³⁸ Fortuny y abandonada pel seu pare.
Artur Rom Piqué Papió, nascut 28 maig 1898. Fill de Esteve Rom Piqué³⁹.
Josep, germà de l'anterior, nascut 29 abril 1903.
Aurora, germana dels anteriors, nascuda 2 maig 1904.
Angel, germà dels anteriors, nascut 29 setembre de 1908⁴⁰.
Josepa Pujols Duran, nascuda 8 mars 1902, filla de Josep Salvat Bassedas.
Teresa Borràs Fortuny, nascuda 5 febrer 1887. Aquesta noia y els set següents són germans, geperuts tots, del naufrag Eugeni Borràs Fortuny. S'havia senyalat una part sencera a tres germans, però s'amplià a tots set, deixant als quatre de més la sola meitat que constava en les llibretes.
Maria, germana de l'anterior, nascuda 27 mars 1894.

---

³⁴ A la informació de l'exposició “1911. Sobreviure a la tempesta” hi figura mort Josep Vernet Budí, no “Julio Vernet”. En aquesta relació hi ha un “José Vernet, enfermo (70)”.

³⁵ Era Josep Font Font.

³⁶ Esteve Rom Piqué, l'heroi del naufragi.

³⁷ Ferraté.

³⁸ Ferraté.

³⁹ L'heroi del naufragi.

⁴⁰ Havíem vist que Esteve Rom Piqué (1870-1911) havia tingut 5 fills: Artur (1899), Esteve (1900), Josep (1902), Àngel (1903) i Aurora Rom Papió (1904). Ara no s'esmenta el seu fill Esteve Rom Papió (1900). Possiblement va morir abans del 1911.

Montserrat, germana de l'anterior, nascuda 27 juliol 1896.
Francisco, germà dels anteriors, nascut 22 octubre 1890.
Rosa, germana dels anteriors, nascuda 4 octubre 1900.
August, germà dels anteriors, nascut 2 juny 1902.
Adelaide, germana dels anteriors, nascuda 14 febrer 1905.
Pere, germà dels anteriors, nascut 9 agost 1906.”

Són dinou. Deu d'ells presenten curioses particularitats: set geperuts (germans), un esguerrat, una impossibilitada i una afillada abandonada pel seu pare. De sobte apareixia una realitat oculta, la d'un grup de persones que vivien al redós d'aquells mariners que sortien a la mar per mantenir la família. Per sobreviure a les penalitats.

Lògicament no diu res dels familiars de: Joan Alterats Vallverdú (20 anys, solter), Celestí Guinart Font (17 anys, solter), Francesc Grau Monné (55 anys, vidu), Miquel Paradís Llobet (15 anys, solter), Frederic Pascual Alcaraz (18 anys, solter), Marià Piqué Folch (25 anys, solter) i Marià Solé Planells (28 anys, casat). Excepte Francesc Grau Monné que tenia 55 anys i era vidu, els altres el de més edat tenia 28 anys.

Una desgràcia d'aquesta magnitud va dur una onada de solidaritat. El “Diario de Tortosa”, del 4 de febrer, publicava: “El diputado a Cortes por Reus señor Nougués⁴¹, está de acuerdo con el de Tortosa, señor Marqués de Villanueva y Geltrú⁴², para organizar suscripciones y fiestas benéficas, en favor de las familias de los pescadores de Cambrils y Ametlla, que en ejercicio de su industria, han sido víctimas de recientes temporales”. Aquest marquès de Vilanova i la Geltrú, Salvador Samà i Sarriera, era de la família propietària del “Parc Samà”. Així doncs, estava relacionat directament amb Cambrils. En total es van recollir 19.470 pessetes; solament a Cambrils foren 3.445 pessetes. El “Diario de Tarragona”, de l'1 d'abril, publicava una relació de donatius, entre aquests trobem varis de Mont-roig: “Colecta” 200 pessetes, “Foment Agrícola”⁴³ 51,10 pessetes, “Escuela pública de niños” 23 pessetes, “Escuela pública de niñas” 22 pessetes. Total: 296,10 pessetes. També hi ha el marquès de Marianao amb 250 pessetes i el seu fill el marquès de Vilanova i la Geltrú amb 200 pessetes. Veiem que la quantitat de Mont-roig era considerable. Suposo perquè la tragèdia va succeir a les seves platges, a la de Rifà i la Porquerola o l'Estany Salat (a l'entrada de l'actual Miami).

Com era Cambrils aquell 1911? Tenia 3.193 habitants, 1.017 del Barri de Marina. Eren 234 famílies amb un alt grau de parentiu. En el cens electoral del mateix any consten 466 electors⁴⁴ al poble i 366 a Marina⁴⁵. D'aquests de Marina, 211 eren mariners i 6

---

⁴¹ Julià Nougués Subirà, de Torredembarra (1867-1928). Era un republicà federal molt estimat a les nostres contrades. Va començar la seva carrera política com a regidor de Reus el 1893, i des del 1903 fins al 1923 (inici de la Dictadura de Primo de Rivera) fou elegit sempre diputat a Corts. Aquest, juntament amb el també polític Marcel·lí Domingo, venien sovint a Mont-roig on hi tenien bons amics. S'havien allotjat alguna vegada a la casa del meu besavi matern, Josep Ferratjes Munté, al carrer d'Amunt núm. 15. Aquest fou president del “Centre Obrer de Mont-roig”, dit “L'Obrera” (1911-1925).

⁴² Salvador Samà i Sarriera (1885-1948), fou el II Marqués de Vilanova i la Geltrú i el III Marqués de Marianao. Era fill de Salvador Samà i Torrents, II Marqués de Marianao, aleshores alcalde de Barcelona (1910-1911).

⁴³ Desconec que és aquest “Foment Agrícola”. A Mont-roig tan sols hi havia dues entitats sociopolítiques el “Centre Legitimista”, dit “Casino de Dalt”, de caire carlí, i “El Porvenir Democràtic”, dit “Casino de Baix”, de caire liberal-republicà.

⁴⁴ Homes de més de 23 anys.

⁴⁵ Curiosament hi havia un pianista (Ramon Blay Maixet, 40 anys, “Afueras”), i un moliner (Josep Riera Batlló, 41 anys, “Afueras”).

“calafate”⁴⁶. Segons informació de l'exposició “1911. Sobreviure a la tempesta”, “els homes que anaven a la mar eren 306, i tenien edats compreses entre els 6 i els 80 anys...”. Aquests 306 més els 6 calafats fan 312, que representen un 30,68 % de la població. Sens dubte, el conjunt de la població que relacionada amb la pesca era molt més gran doncs “les dones, la canalla i la gent gran restaven en terra treballant en el manteniment dels ormeigs...”⁴⁷. Si obtenim la proporció de mariners en el conjunt dels homes és un 59,29 % del total⁴⁸.

En aquest cens de 1911, fet el 24 de juliol, on hi constaven els homes majors de 23 anys, hi havia 6 Rom:

Josep Rom Genovés, 72 anys

Antoni Rom Piqué, 48 anys

Josep Rom Piqué, 38 anys

Joan Rom Piqué, 34 anys

Antoni Rom Sans, 34 anys

Josep Rom Sans, 41 anys

El Barri de Marina es va començar a formar el segle XVIII al voltant de la Torre del Port. El 1911 no hi havia ni escola ni cap equipament, sols una petita església (a l'actual carrer Mossèn Joan Batalla). Uns anys després del temporal de 1911, el 1918, es va fer un primer projecte de port. No va tirar endavant donat el seu alt cost. Finalment, el 3 de setembre de 1933 Marcel·lí Domingo, que aleshores era Ministre d'Agricultura, va inaugurar el seu inici. La seva mare Dolors Sanjuan era de Cambrils. Passada la Guerra Civil (1936-1939), el 1941, es va continuar. Es va acabar en una primera fase el 1947 i en la seva primera versió el 1957.

A Cambrils, aquell 1911 se'l coneix com “l'any de les desgràcies”. A més d'aquesta llevantada de l'1 i 2 de febrer, del temporal de “la Candelera”, a l'octubre (el dia 16) es va produir el desbordament de la riera d'Alforja.

Aquell temporal també va ocasionar, el mateix dia 1, el descarrilament d'un tren a Torreblanca (Castelló). Hi va haver dos morts i molts ferits. “El tren correo de Valencia

⁴⁶ Eren: Jacint Cros Cabré (35 anys, Barri Marina núm. 1), Josep Domenech Colom (49 anys, Barri Marina núm. 23), Josep Domenech Tutusaus (80 anys, Barri Marina núm. 23), Agustín Giménez Hernández (36 anys, Barri Marina), Enric Salvat Tutusaus (35 anys, Barri Marina núm. 86) i Joan Tutusaus Ferré (53 anys, Barri Marina núm. 6).

⁴⁷ Exposició “1911. Sobreviure a la tempesta”.

⁴⁸ Són 211 mariners més 6 calafats sobre un total d'electors de 366.

descarriló a las 11.50, a dos kilómetros de la estación de Torreblanca. El motivo fue una cortadura de la vía, debida al persistente temporal de agua, y que el maquinista no pudo en manera alguna advertir por la oscuridad absoluta que reinaba...”⁴⁹. El maquinista fou un dels dos morts.

Anant tan sols uns tres anys enrere, i prop d'aquella contrada de Rifà, a uns quatre-cents metres cap a Cambrils, el 25 de novembre de 1907 descarrilà un tren quan l'estructura del pont de la riera de Riudecanyes va cedir. Hi van haver molts morts⁵⁰.

Addenda

Agraïxo el permís de l'Arxiu Municipal de Cambrils, i la col·laboració del seu responsable Pedro Otiña, per poder incloure en aquest treball dues fotografies del port de Cambrils d'inicis del segle XX.

---

⁴⁹ “Los Debates”, de Tortosa, del 3 de febrer de 1911.

⁵⁰ Aquest succés està àmpliament explicat en el llibre “Un tren, un pont. Centenari d'una catàstrofe. L'accident a la riera de Riudecanyes, 1907” (Centre d'Estudis Mont-roigencs, 2007) de Vicenç Toda Gassó. També en el text “Mont-roig: geografies, camins i viatgers (5)” del llibre “Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 480.